

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Методичні рекомендації
до практичних та семінарських занять
з навчальної дисципліни
"ТЕОРІЯ УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ
СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ"**

**для студентів спеціальності
8.18010014 "Управління фінансово-економічною безпекою"
всіх форм навчання**

Харків. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015

Затверджено на засіданні кафедри економічного аналізу.
Протокол № 9 від 10.04.2015 р.

Укладачі: Отенко І. П.
Москаленко Н. О.

М 54 Методичні рекомендації до практичних та семінарських занять з навчальної дисципліни "Теорія управління безпекою соціальних систем" для студентів спеціальності 8.18010014 "Управління фінансово-економічною безпекою" всіх форм навчання / уклад. І. П. Отенко, Н. О. Москаленко. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 20 с. (Укр. мов.)

Розглянуто основні питання навчальної дисципліни, вміщено плани практичних та семінарських занять за темами. Подано методичні рекомендації до виконання завдань та перелік питань для обговорення в аудиторії.

Рекомендовано для студентів спеціальності 8.18010014 "Управління фінансово-економічною безпекою" всіх форм навчання.

Вступ

Навчальна дисципліна "Теорія управління безпекою соціальних систем" є нормативною навчальною дисципліною та вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр" спеціальності 8.18010014 "Управління фінансово-економічною безпекою підприємства" всіх форм навчання.

Метою викладання даної навчальної дисципліни є формування у магістрів цілісного уявлення про закономірності виникнення загроз безпеки розвитку соціальних систем та теоретичний базис з управління безпекою соціальних систем.

Для досягнення мети поставлені такі основні *завдання*:

засвоєння основних підходів та принципів управління безпекою соціальних систем (людини, організації, суспільства);

оволодіння навичками самостійного здійснення виявлення, ідентифікації та оцінювання загроз безпеки соціальних систем (людини, організації, суспільства).

Об'єктом дослідження в теорії управління безпекою соціальних систем виступають різного роду небезпеки, що впливають на процес функціонування та розвиток людини, організації, суспільства.

Предмет пізнання теорії управління безпекою соціальних систем – це закономірності виникнення небезпек, принципи та механізми забезпечення безпеки соціальних систем типу "людина", "організація", "суспільство" тощо.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час лекційних занять та виконання практичних завдань. Найбільш складні питання винесено на розгляд і обговорення під час семінарських занять. Також велике значення в процесі вивчення та закріплення знань має самостійна робота студентів. Усі види занять розроблені відповідно до кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Метою практичних та семінарських занять із навчальної дисципліни є формування компетенцій за рахунок набуття студентами практичних умінь та навичок у опануванні певного кола компетентностей з управління безпекою соціальних систем.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен вміти із залученням апарату управління (групи фахівців) підприємства та в умовах визначеного терміну виконання, у межах чинних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність підприємства, установи, організації, та, використовуючи типові управлінські технології, здійснювати розроблення:

концепції безпеки підприємства, установи, організації;

стратегії забезпечення безпеки установи, організації, підприємства;
функцій управління системою забезпечення безпеки установи, організації, підприємства;

задач комплексної системи забезпечення безпеки установи, організації, підприємства.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага приділяється оволодінню студентами професійними компетентностями, що наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Професійні компетентності, які отримують студенти після вивчення навчальної дисципліни

Код компетентності	Назва компетентності	Складові компетентності
ТУБСС* 1	Визначення політики і стратегії забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації	Здійснювати розроблення концепції безпеки організації
		Здійснювати розроблення стратегії забезпечення безпеки організації
		Здійснювати розроблення інструментарію управління системою забезпечення безпеки організації
ТУБСС 2	Проектування системи фінансово-економічної безпеки організації	Визначати зовнішні і внутрішні загрози та ризики безпеки діяльності організації
		Розробляти інформаційно-аналітичні документи щодо оцінювання рівня реальних і потенційних загроз безпеки особистості, організації, суспільства
		Проектувати комплексну систему забезпечення безпеки організації

* Теорія управління безпекою соціальних систем.

1. Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських занять

Семінарське заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття у вищому навчальному закладі, яке проводиться у формі дискусії навколо попередньо визначеної теми, до якої студенти готують тези виступів, доповіді на підставі індивідуально виконаного завдання. Семінари проводяться з основних тем навчальної програми і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань, їх виступи, активність у дискусії, уміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо.

Головна мета семінарських занять – опанування студентами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем курсу, навчання їх елементам творчого застосування отриманих знань на практиці.

Основними завданнями семінарських занять є:

закріплення у студентів теоретичних знань;

оволодіння науковим апаратом, навичками усного і письмового викладу навчального матеріалу;

залучення до науки, наукових досліджень;

прищеплення навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень та висновків;

формування у них світогляду управління безпекою соціальних систем, здатності пов'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами повсякденної практики управління безпекою соціальних систем у країні.

Види проведення семінарських занять можуть бути різноманітними. Вони залежать від типу семінару, змісту і особливостей теми, складу студентів. Найбільш поширеними видами на семінарі є: розгорнута бесіда; виступи з доповідями; диспут у формі діалогу; круглий стіл тощо.

Підготовка доповідей – одна з найбільш поширених форм письмового узагальнення. Доповідь є оглядом літератури певного напрямку або коротким викладом змісту наукової праці або праці з певної теми, узагальненням свого досвіду. У доповіді можуть порівнюватися точки зору фахівців, обґрунтовуватися актуальність тієї чи іншої проблеми

і характеризуватися ступінь освітленості її в науковій літературі, до того ж у доповіді дається власна оцінка тієї чи іншої точки зору.

Вимоги щодо підготовки доповіді:

1. Обґрунтування вибору теми (актуальна, вагома, що володіє новизною, враховує ступінь освітленості теми).
2. Підбір відповідного матеріалу, ознайомлення, дослідження. Не обмежуйтеся запропонованими джерелами, знайдіть найбільш придатні й зручні для вас матеріали.
3. Розроблення плану виступу (сформулювати мету: вступити в дискусію або обговорити питання).
4. Формулювання чітких і доступних висновків.
5. Супроводження доповіді презентацією основних схем, таблиць, допоміжного матеріалу, використання відеоматеріалів, підготовка презентації формули тощо.
6. Мова повинна бути зрозумілою, чіткою, грамотною, переконливою.
7. Доповідь має бути цікавою аудиторії.

Вимоги щодо виступу з доповіддю:

1. Привітання та представлення теми своєї доповіді.
2. Розкриття мети та завдань доповіді.
3. Виклад проблеми, результатів дослідження.
4. Виступ не повинен займати більше 7 хвилин.
5. Відповіді на питання – залежно від надходження, уточнивши за необхідності питання.
6. У кінці виступу – подяка за увагу до вашого виступу.

Треба пам'ятати, що якість семінару перш за все залежить від підготовки студентів до нього, тому під час підготовки до семінару кожен студент повинен уважно ознайомитися з планом, який відображає зміст чергової теми заняття; прочитати і продумати свої лекційні записи, які стосуються теми семінару; вивчити чи законспектувати рекомендовану літературу; скористатися за потреби консультацією викладача; скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття.

2. Методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять

Практичні заняття покликані доповнити, узагальнити й систематизувати лекційний матеріал, розвинути вміння та навички практичного

застосування теоретичних положень навчальної дисципліни шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань. Проведення таких занять ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різного рівня складності для вирішення їх на занятті. Воно включає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, виконання завдань із їх обговоренням, вирішення контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання.

Якщо практичному заняттю передувала лекція з тієї самої теми, слід проглянути її конспект, який допоможе вам зорієнтуватися в навчальному матеріалі, звернути увагу на проблемні питання й завдання, запропоновані викладачем, на значення нових термінів, рекомендовані літературні джерела.

Підготовка студентів до практичних занять вимагає:

1. Опрацювання та засвоєння лекційного матеріалу з обов'язковим вивченням запропонованих ключових понять, підготовку відповідей на питання, які розглядатимуться на заняттях.
2. Ознайомлення зі списком питань для самоконтролю знань, дати на них відповіді, без допомоги конспекту.
3. Відповіді на тести для самоконтролю, які охоплюють ключові питання з кожної теми.
4. Складання переліку питань, що на думку студента недостатньо висвітлені на попередній лекції чи в рекомендованих джерелах.
5. Вирішення запропонованих завдань.

3. Завдання до семінарських та практичних занять з навчальної дисципліни за темами

Тема 1. Предмет та методи навчальної дисципліни "Теорія управління безпекою соціальних систем"

Мета – ідентифікувати ключові загрози безпеки соціальних систем рівнів "людина", "організація", "суспільство", "цивілізація" з урахуванням потреб сьогодення.

Питання семінарського заняття:

1. Загрози життєдіяльності в системі "природа – суспільство – людина" на рівні суспільства та людини-індивідуума.
2. Місце безпеки в ієрархії потреб людини.
3. Огляд стану соціальних, економічних та політичних показників безпеки України у світових рейтингах.
4. Сучасні наукові дослідження в галузі управління безпекою соціальних систем.
5. Проблеми безпеки людини і людства, як частини систем вищого порядку, особливості теорії Вернадського В. І. ("Біосфера і ноосфера").
6. Загальноорганізаційні закони, принципи та закономірності розвитку систем у працях Богданова О. О. ("Тектологія: загальна організаційна наука") і Л. Берталанфі ("Системні дослідження. Методологічні проблеми").
7. Моделі соціальних систем та проблеми системності в роботах Т. Парсонса ("Система сучасних суспільств", "Соціальна система") та Р. Мертонна ("Соціальна теорія і соціальна структура").

Завдання практичної частини заняття:

За результатами виступів студентів побудувати декомпозицію загроз безпеки соціальних систем рівнів "людина", "суспільство", "цивілізація".

Тема 2. Понятійно-категоріальна система теорії управління безпекою соціальних систем

Мета – формувати пріоритети цілей управління безпекою, ув'язувати концепцію та стратегію управління безпекою.

Питання семінарського заняття:

1. Основні дефініції безпеки як філософської, суспільної та економічної категорії.
2. Економічне та суспільне значення безпеки в роботі А. Маршалла "Принципи економічної науки".
3. Наукове управління соціальними системами з позиції безпеки: проблеми безпеки, суб'єкти, підходи до управління.

4. Властивості та види управління безпекою соціальних систем.
5. Концептуальний підхід до управління безпекою соціальних систем: основні визначення та елементи.
6. Послідовність розробки стратегії управління безпекою соціальних систем.

Тема 3. Соціальна система як об'єкт безпеки

Мета – ідентифікувати об'єкти загроз на різних рівнях соціальних систем та концептуальні положення управління безпекою соціальних систем різних рівнів.

Питання семінарського заняття:

1. Значення понять "розвиток" та "сталість" в забезпеченні безпеки.
2. Становлення концепції безпеки соціальних систем на засадах сталого розвитку: огляд конференцій, форумів на міжнародному рівні; проблематика досліджень в роботі Міжнародного інституту стійкого розвитку.
3. Проблеми глобальної безпеки людини та людського розвитку в Порядку денному на XXI століття.
4. Визначення соціального, економічного та екологічного вимірів безпеки сталого розвитку соціальних систем.
5. Роль ділової діяльності та промисловості в Порядку денному на XXI століття в забезпеченні сталого розвитку соціальних систем.
6. Деталізація принципів концепції сталого розвитку людства.
7. Форми соціальних систем, особливості їх організації та типології.
8. Характеристики видів безпеки соціальних систем на різних рівнях ієрархії.

Завдання практичної частини заняття:

За результатами виступів студентів визначити та описати основні концептуальні положення управління безпекою соціальних систем різних рівнів – людина, організація, суспільство.

Тема 4. Система та механізми управління безпекою організації

Мета – розробляти модель системи забезпечення безпеки організації та формувати механізм управління безпекою організації.

Питання семінарського заняття:

1. Особливості організаційно-правових форм господарювання в Україні та проблеми забезпечення їх безпеки.
2. Різновиди систем безпеки в організаціях, установах, підприємствах.
3. Характеристики функцій механізму управління безпекою в циклі управління організацією.
4. Особливості видів безпеки організації. Їх визначення.
5. Проблематика безпеки особистості в організації, джерела загроз.
6. Види безпеки особистості в організації. Правові засади управління безпекою в організації.

Завдання практичної частини заняття:

Обрати найбільш відому вам організацію будь-якої галузі, розміру та організаційно-правової форми та описати основні елементи управління безпекою цієї організації: об'єкти захисту, внутрішні та зовнішні суб'єкти, функції управління безпекою організації. Які з видів безпеки є пріоритетними для цієї організації?

Тема 5. Інституціональні основи управління безпекою соціальних систем

Мета – формувати концепцію та політику безпеки організації, визначати цінності та ідентифікувати інтереси суб'єктів безпеки.

Питання семінарського заняття:

1. Характеристики компонентів інституціонального середовища безпеки соціальних систем.
2. Культура безпеки: її значення, вимоги, особливості та функції в забезпеченні безпеки соціальних систем рівнів "організація" та "суспільство".
3. Цінності: визначення, різновиди та їх місце в формуванні політики безпеки соціальної системи.
4. Послідовність формування політики безпеки, основні вимоги.

5. Інтереси та їх роль у забезпеченні безпеки.
6. Проблеми збалансованості та узгодженості інтересів соціальних систем рівнів організація та суспільство. Погляд наукової думки.

Тема 6. Державне регулювання у сфері безпеки

Мета – ідентифікувати суб'єктів та визначати їх роль та функції забезпечення безпеки суспільства, взаємозв'язок суб'єктів у сфері безпеки.

Питання семінарського заняття:

1. Розвиток поняття "національна безпека", предметне поле національної безпеки.
2. Система національних цінностей суспільства та їх трансформація.
3. Роль держави в забезпеченні економічної безпеки.
4. Суб'єкти державного забезпечення національної безпеки, їх функції та роль.
5. Зовнішні суб'єкти забезпечення національної безпеки: їх функції та роль.
6. Нормативно-правові засади забезпечення безпеки в країні.
7. Сучасні проблеми забезпечення національної безпеки країни.

Тема 7. Недержавні структури безпеки

Мета – ідентифікувати суб'єктів недержавної системи безпеки, визначати їх роль та функції, організаційно-правову підпорядкованість.

Питання семінарського заняття:

1. Недержавні структури безпеки в забезпеченні суспільного порядку та економічного розвитку: погляд історії.
2. Нормативно-правові засади становлення недержавної системи забезпечення безпеки.
3. Суб'єкти недержавної системи безпеки, особливості їх діяльності.
4. Світовий досвід діяльності приватних служб безпеки.

Тема 8. Методичний інструментарій оцінювання рівня безпеки соціальних систем

Мета – розробляти інформаційно-аналітичний інструментарій оцінювання рівня безпеки та можливих ризиків.

Практичне завдання

Оцінювання рівня економічної безпеки соціальних систем

На основі статистичної інформації щодо стану складових рівня економічної безпеки країни в поточному році та положень Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України виконати наступні завдання.

1. Обрати складову економічної безпеки (кожний студент має обрати свою складову, не більше двох збігань у групі).
2. Сформувати перелік показників та надати показники за останні три роки за допомогою інформаційних джерел.
3. Провести аналіз показників на основі розрахунку темпів зростання, порівняння значень.
4. Результати розрахунків представити наочно у вигляді діаграм та схем.
5. Зробити висновки щодо позитивних та негативних явищ у обраній сфері та чинників загроз.

4. Методи контролю

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи містять:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 60 балів);

модульний контроль, що проводиться з урахуванням поточного контролю за темами і має на меті *інтегроване* оцінювання результатів навчання студента після вивчення матеріалу дисципліни.

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі підсумкового модульного контролю.

Поточний контроль з даної навчальної дисципліни проводиться в таких формах:

активна робота на лекційних заняттях;

активна участь у виконанні практичних завдань;

активна участь у дискусії та презентації матеріалу на семінарських заняттях;

захист індивідуального та комплексного розрахункового завдання;

перевірка есе за заданою тематикою;

проведення поточного тестування;

проведення письмової контрольної роботи;

експрес-опитування;

проведення диктанту за лекційним матеріалом.

Модульний контроль з даної навчальної дисципліни проводиться у формі колоквиуму. **Колоквиум** – це форма перевірки й оцінювання знань студентів у системі освіти у вищих навчальних закладах. Проводиться як проміжний міні-екзамен з ініціативи викладача.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів.

Оцінювання знань студента під час семінарських і практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за накопичувальною 100-бальною системою за такими критеріями:

розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;

ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни;

ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;

вміння поєднувати теорію з практикою під час розглядання виробничих ситуацій, розв'язання задач, проведення розрахунків у процесі

виконання індивідуальних завдань та завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і під час виступів у аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки;

арифметична правильність виконання індивідуального та комплексного розрахункового завдання.

Максимально можливий бал за конкретним завданням ставиться за умови відповідності індивідуального завдання студента або його усної відповіді всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї або іншої складової знижує кількість балів. Під час оцінювання індивідуальних завдань увага також приділяється якості, самостійності та своєчасності здачі виконаних завдань викладачу, згідно з графіком навчального процесу. Якщо якась із вимог не буде виконана, то бали будуть знижені.

Поточний тестовий контроль проводиться 1 раз на семестр. Тест містить запитання одиничного і множинного вибору щодо перевірки знань основних категорій навчальної дисципліни.

Письмова контрольна робота проводиться 1 раз на семестр та містить практичні завдання різного рівня складності відповідно до тем змістового модуля.

Критерії оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних та семінарських заняттях.

Критеріями оцінювання есе є:

здатність проводити критичне та незалежне оцінювання певних проблемних питань;

вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору, позиції на певне проблемне питання;

застосування аналітичних підходів;

якість і чіткість викладення міркувань;

логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми;

самостійність виконання роботи;

грамотність подачі матеріалу;

використання методів порівняння, узагальнення понять та явищ;

оформлення роботи.

Порядок підсумкового контролю з навчальної дисципліни.

Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі оцінок з поточного та модульного видів контролю.

Студент, який із поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного контролю, тобто не склав змістовий модуль, має право на його відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання за розпорядженням декана факультету відповідно до встановленого терміну.

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 60.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час колоквиуму, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: *"60 і більше балів – зараховано"*, *"59 і менше балів – не зараховано"* та заноситься у залікову *"Відомість обліку успішності"* навчальної дисципліни. У випадку отримання менше 60 балів студент обов'язково складає залік після закінчення екзаменаційної сесії у встановлений деканом факультету термін, але не пізніше двох тижнів після початку семестру. У випадку повторного отримання менше 60 балів декан факультету призначає комісію у складі трьох викладачів на чолі із завідувачем кафедри та визначає термін перескладання заліку, після чого приймається рішення відповідно до чинного законодавства: "зараховано" – студент продовжує навчання за графіком навчального процесу, а якщо "не зараховано", тоді декан факультету пропонує студенту повторне вивчення навчальної дисципліни протягом наступного навчального періоду самостійно.

5. Розподіл балів, які отримують студенти

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей студентів денної форми навчання наведена в табл. 2.

Таблиця 2

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	не зараховано
35 – 59	FX	незадовільно	
1 – 34	F		

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни визначається відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ імені С. Кузнеця.

Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності, індивідуального навчального плану студента та іншої академічної документації.

6. Рекомендована література

6.1. Основна

1. Отенко І. П. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. / І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 256 с.
2. Отенко І. П. Теорія управління безпекою соціальних систем : навч. посіб. / І. П. Отенко, Н. О. Москаленко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 220 с.

6.2. Додаткова

3. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.

4. Горбулін В. П. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : ДП "НВЦ "Євроатлантикінформ", 2007. – 592 с.

5. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки : монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.

6. Ліпкан, В. А. Безпекознавство : навч. посіб. / В. А. Ліпкан. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 208 с.

7. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. / В. А. Ліпкан. – 2-ге вид. – К. : КНТ, 2009. – 576 с.

8. Мак-Мак В. П. Служба безпеки підприємства (организационно-управленческие и правовые аспекты деятельности) / В. П. Мак-Мак. – М. : Баярд, 2003. – 208 с.

9. Минаев Г. А. Безопасность организации : учебник / Г. А. Минаев. – К. : КНТ, 2009. – 440 с.

10. Політологія [текст] : навч. посіб. / [М. П. Гетьманчук та ін.] ; за заг. ред. д-ра іст. наук, проф. М. П. Гетьманчука. – К. : Знання, 2011. – 415 с.

11. Піскунова Л. Е. Безпека життєдіяльності : підручник / Л. Е. Піскунова, В. А. Прилипко, Т. О. Зубок. – К. : Академія, 2012. – 224 с.

12. Сытник Г. П. "Словарь-справочник". Государственное управление в сфере национальной безопасности / под ред. Г. П. Сытника. – К. : Русское слово, 2012. – 41 с.

6.3. Інформаційні ресурси

13. Про основи національної безпеки України : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 39. – С. 351 (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

14. Ситник Г. П. Безпека держави крізь призму особливостей сучасного етапу цивілізаційного розвитку [Електронний ресурс] / Г. П. Ситник. – Режим доступу : <http://nationalsecurity.org.ua/category/library/>.

6.4. Методичне забезпечення

15. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013. [Електронне видання]. – Режим доступу : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.

16. Робоча програма навчальної дисципліни "Теорія управління безпекою соціальних систем" для студентів спеціальності 8.18010014 "Управління фінансово-економічною безпекою підприємства" всіх форм навчання / уклад. І. П. Отенко, Н. О. Москаленко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 40 с.

Зміст

Вступ.....	3
1. Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських занять	5
2. Методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять	6
3. Завдання до семінарських та практичних занять з навчальної дисципліни за темами	7
4. Методи контролю.....	12
5. Розподіл балів, які отримують студенти	16
6. Рекомендована література.....	16
6.1. Основна	16
6.2. Додаткова	17
6.3. Інформаційні ресурси	17
6.4. Методичне забезпечення	18

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до практичних та семінарських занять
з навчальної дисципліни
"ТЕОРІЯ УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ
СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ"**

**для студентів спеціальності
8.18010014 "Управління фінансово-економічною безпекою"
всіх форм навчання**

Укладачі: **Отенко** Ірина Павлівна
Москаленко Наталя Олександрівна

Відповідальний за випуск *Отенко І. П.*

Редактор *Булгакова А. К.*

Коректор *Міхно В. В.*

План 2015 р. Поз. № 128.

Підп. до друку 26.10.2015 р. Формат 60 x 90 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 1,25. Обл.-вид. арк. 1,56. Тираж 50 пр. Зам. № 187.

Видавець і виготівник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Леніна, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*